הל' סידור קידושין – שיעור מס' 8 – דיני ז' ברכות

מס' כתובות דף ז' ע"ב – ח' ע"א

ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות. מאי מברך אמר רב יהודה בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו. ויוצר האדם. ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד ברוך אתה ה' יוצר האדם. שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה ברוך אתה ה' משמח ציון בבניה. שמח תשמח ריעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם ברוך אתה ה' משמח חתן וכלה. ברוך אתה ה' אמ"ה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה חדוה אהבה ואחוה ושלום וריעות מהרה ה' אלהינו ושמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם בא"י משמח חתן עם הכלה. לוי איקלע לבי רבי בהלוליה דר"ש בריה בריך חמש רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה בריך שית. לימא בהא קמיפלגי דמ"ס חדא יצירה הואי ומ"ס שתי יצירות הואי. לא דכ"ע חדא יצירה הואי מ"ס בתר מחשבה אזלינן ומ"ס בתר מעשה אזלינן כי הא דרב יהודה רמי כתיב {בראשית א':כ"ז} ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתיב {בראשית ה':ב'} זכר ונקבה בראם הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד. רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא. משבעה ועד שלשים בין אמר להו מחמת הלולא ובין לא אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו מכאן ואילך אי אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא לא. וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפי משמיה דרבא עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתא איני והא רב פפא איעסק לאבא מר בריה ובריך משעת אירוסין שאני רב פפא דהוה טריח ליה.

ריטב"א

ת"ר מברכין ברכת חתנים כל שבעה. פי' בחור או בתולה כדכתיבנא לעיל אמר ר' יהודה והוא שבאו פנים חדשות פירש"י שלא היה שם קודם לכן ולקמן בשמעתין אמרי' פנים חדשות דלא הוו תמן כל עיקר שכן הגרסא בספרי דוקני ובפ' אלו מגלחין שאמר שאם באו פנים חדשות חולץ ה"נ מוכח פירוש פנים חדשות דלא הוה תמן מעיקרא ונראה דכל שלא היה שם בשעת שמחה כשמברכין ברכת חתנים ואע"פ שנכנס שם בשעת שמחה כמאן דלא הוה תמן מעיקרא דמי אבל קצת ראיתי מאבותי שכתבו אם באו שם דלא הוו תמן מעיקרא כלל ולא נכנס שם כל ימי המשתה מברכין שבעה ברכות אע"פ שלא אכל שם עכשיו ע"כ ואין נראה זה נכון ואחרים כתבו שאע"פ שהיו שם בשעת כניסה לחופה.

ואף שאר ימים אין חייב בברכה בפנים חדשות בשעת סעודה אלא כל שמתאספין לשמח את החתן ואת הכלה בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה וכן הוא במסכת סופרים בלשון הזה ונהגו רבותי לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ובפנים חדשות כל שבעה וכן בערב קודם סעודה ע"כ. ועכשיו נהגו שלא לברך אחר כניסת חופה אלא בשעת שמחה לפי שאין אנו מתאספין לשמחה אלא לסעודה. ומ"מ כל שהיה שם בשעת שמחה בברכת חתנים אינה פנים חדשות מפני שלא היה שם בשעת סעודה וזה נראה ברור אלא שבקצת מקומות נהגו לעשות פנים חדשות מפני שלא היה שם בשעת סעודה אע"פ שהיה שם בשעת כניסה לחופה וי"ל שהוא פנים חדשות אע"פ שבא לאחר סעודה ולא אכל שם מברכין בשבילו ברכת חתנים וכן הסכימו רבותינו. ונהגו בקטלוניאה ובמקומות אחרים כי בשבת כשמוציאין החתן מב"ה מוציאין את הכלה בתוך העם ומכניסין את הכלה לחופה ומברכין שם ברכת חתנים ואע"פ שכבר ברכו בששה שמכולם אי אפשר שלא יהיה שום אדם שלא היה שם אתמול ואע"פ שאין זו שעת סעודה אין בכך כלום כמו שכתיבנא לעיל ובתוס' אמרו כי שבת חשיב פנים חדשות כדאי' במדרש מזמור שיר ליום השבת כיון שבא שבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן אמרו לפניו שירה. עוד כתבו התוס' שאין קרוי פנים חדשות אלא כשבא אדם חשוב לשם דלא הוה תמן מעיקרא שראוי להרבות שמחה בשבילו ואשה לאו בת הכי היא אע"פ שהיא חשובה שאין פנים חדשות אלא מי שהוא ראוי למנות בעשרה של ברכת חתנים.

רמב"ם פ"ב מהל' ברכות

(ט) בְּבֵית חֲתָנִים מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע בְּרָכוֹת אֵלּוּ בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה שֶׁאוֹכְלִים שָׁם. וְאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה זוֹ לֹא עֲבָדִים וְלֹא קְטַנִּים. וְעַד כַּמָּה מְבָרְכִין אוֹתָהּ? אִם הָיָה אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה - מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד. וְאִם הָיָה בָּחוּר שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה אוֹ אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה - מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

(י) בְּרָכָה זוֹ שֶׁמּוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים - הִיא בָּרָכָה אַחֲרוֹנָה מִשֶּׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁלַּנִּשּׂוּאִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאוֹכְלִין הֵם שֶׁעָמְדוּ בְּבִרְכַּת נִשּׂוּאִין וְשָׁמְעוּ הַבְּרָכוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין

אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בִּרְכַּת נְשׂוּאִין בְּשָׁעַת נְשׂוּאִין - מְבָרְכִין בְּשָׁבִילָם אַחַר בִּרְכַּת מְזוֹן שֶׁבַע בְּרָכוֹת, כְּדַרְךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּשָׁעַת נְשׂוּאִין, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה, וַחֲתָנִים מִן הַמְּנָיָן.

ערוך השלחן סי' ס"ב

סעיף כד מפשטיות דבריו משמע דמה שצריכין לברך ז' ברכות בפנים חדשות הוא כדי שהאנשים החדשים שלא שמעו ברכות החופה ישמעו הברכות לצאת ידי חובתם אבל א"א לומר כן דאטו האנשים האלה חייבים הם בהברכות אלא דכך הוא עיקר העניין לדעת הרמב"ם ז"ל דהנה ברכות אלו הם לברך את הזוג שיצליחו ובדרך אגב נותנים ברכה לכבוד העם הנאספים ולהזכרת חורבן ירושלים כמ"ש והחיוב הזה מוטל על כל איש מישראל כשבא ליהנות לבית חתונת הזוג לברכם בזמן שמחתם בשבעת ימי המשתה והאחד המברך והאחרים שומעים ועונים אמן הוה כאלו כל העומדים ברכו את החתן והכלה וכיון שברכום פעם אחת יצאו ידי חובתם ולכן כשיש פנים חדשות שלא שמעו עדיין הברכות הרי לא בירכו עדיין את הזוג ומחוייבים לברכם ולכן עומד המברך ומברכם והם שומעים ועונים אמן ויצאו ידי חובתם וזה שכתב הרמב"ם מברכין בשבילם כלומר מברכין בשבילם כדי שיצאו י"ח לברך את החתן ואת הכלה ואפילו אם יש אחד שלא שמע מברכין בשבילו ומ"ש והוא שיהיו י' אין כוונתו שהפנים חדשות יהיו עשרה אלא כלומר שעשרה אנשים יהיו בעת הברכות דאין ברכות חתנים בפחות מעשרה וכמ"ש בפ"י מאישות וכן הסכימו גדולי האחרונים [ב"ח וחמ"ח סק"ט] דאפילו בשביל אחד מברכים:

סעיף כה אבל רוב רבותינו פירשו הפנים חדשות באופן אחר דאפילו האנשים שהיו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה סעודת נשואין נקראו פנים חדשות ומברכים בשבילם שבע ברכות אחר ברהמ"ז וכתב רבינו הב"י דכן פשוט המנהג דלדיעה זו כוונה אחרת יש בפנים חדשות דכיון שימי שמחתם כל שבעת ימי המשתה מהראוי לברכם בכל יום ויום משבעת ימי המשתה ובאמת במס' סופרים פי"ט הל' י"א איתא שהיו נוהגים כל שבעת ימי המשתה בכל בוקר לומר שבע ברכות על הכוס בפנים חדשות אף בלא סעודה [עי' ב"י] אך אנחנו בלא סעודה אין מברכים דכן משמע בגמ' להדיא וכשיש פנים חדשות הוא כשמחה חדשה ונאה לומר הברכות ובאין פנים חדשות אין השמחה גדולה כל כך ועיקר השמחה היא בעת הסעודה ולכן כשיש פנים חדשות על הסעודה שעדיין לא אכלו הוה שמחה יתירה ומברכין כל הברכות ולדעת המס' סופרים יש שמחה חדשה בכל יום כשיש פנים חדשות אבל אם אין שמחה חדשה כגון דליכא פנים חדשות או לפי הש"ס שאינם בסעודה אין מקום להשבע ברכות דלא נתקנו אלא לשמחה חדשה דלכן צריכין לומר אותם תמיד בסעודה ראשונה אף שאמרום בעת הנשואים וליכא פנים חדשות שלא שמעו הברכות משום דבסעודה הוה שמחה חדשה נגד שמחת החופה דלא כמו להרמב"ם ז"ל:

שו"ע אה"ע סי' ס"ב סע' ד' – ט' ונו"כ

שו"ע או"ח סי' קמ"ז

סעיף ח ביום שיש בו ב' ס"ת, לא יפתחו הב' ולא יסירו המפה, עד שיגללו הראשון. הגה: ואין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השלחן, שלא יסיחו דעתן מן המצות; ומוציאין ב' הספרים כאחת, ותופסין בשניה עד אחר שקראו בראשונה. (אור זרוע בשם הירושלמי).

מגן אברהם

ובסוטה דף ה' אמרינן אין משקין ב' סוטות כאחד ואין מטהרין ב' מצורעים ואין רוצעים ב' עבדים ואין עורפין ב' עגלות כא' שאין עושין מצות חבילות חבילות וכתבו התו' שאסור להעמיד שתיהן בעזרה בבת א' אע"פ שאין שותות כא', ותימה וכי היה אוסר בכה"ג להעמיד ב' זבחים כא' בעזרה ולשחוט א' ואח"כ השני וכו' ע"ש, ומסיק בגמרא בכהן א' אין משקין ובב' כהנים משקין וצ"ע על הרמב"ם שפסק סתם ולא חילק, לכן נ"ל שהוא מפרש איפכא דכהן א' ע"כ משקה אות' זאח"ז לכן אע"פ שמעמידין בבת א' בעזרה ש"ד אבל בב' כהנים שמשקין בבת אחת זה אחת זה אחת אסור, ובזה מתורץ קושית התוס' שהקשו משני מצורעים ע"ש, והנה להרמב"ם מותר להביא שני תינוקות בבת אחת ולמול זה ואח"כ זה אבל לעולם בבת א' בשני מוהלים אסור ולהתוספות אסור להביאם בבת א' למולם זאח"ז אבל למולם בבת א' בשני מוהלים שרי וא"כ בשני ס"ת נוהגים כהרמב"ם דלא קפדינן על ההבאה ולהתו' בב"ה של נישואין לא יביאו שני הכוסות לפניו בבת אחת אלא לאחר ב"ה יקח כוס אחד ויברך ז' ברכות, וכ"מ בטור ובש"ע בא"ע סי' ס"ב, ומה שהקשו התוס' משני זבחים י"ל דוקא בב' מצות של חובה הוי חבילות וה"ה בשני קרבנות של חובה אסור להעמיד' כאחד וכ"מ ביומא פרק ה' דתנן הביאו לו השעיר משמע דאין מביאין פר ושעיר כאחד ע"ש:

ט"ז אהע"ז סי' ס"ב ס"ק ז'

על ב' כוסות - דרגילין באירוסין בלא נישואין ועוד דרגילים להפסיק בקריאת כתובה בינתים וכתב בדרישה מדכתבו מניחו לפניו ומביאין לו כוס אחר יש ללמוד דאין צריך להביא ב' כוסות יחד כמו שאנו עושין וגם פשוט דאין מברכין דוי הסר אלא על כוס ברכת המזון דהא אין בו ברכה דשייך לומר שאין עושין מצות חבילות עכ"ל ולי נראה להיפך בתרתי מילי אלו דהא אין מנהגינו לומר דוי הסר אלא כשאומרים ז' ברכות ולא כשאומרים אשר ברא לחוד ובודאי הוא נכון לעשות כן דבדוי הסר נזכר שעה ברכת ישורון בני והיינו ברכת חתנים דיש שם ברכות על העתיד על חתן וכלה וכל המתעסקים באותו מצוה ומשו"ה באשר ברא לחוד אין שם ברכה לחתן וכלה אלא הודאה לחוד אומרים נודה לשמך משו"ה אין ראיה ממ"ש שחוזר ומביא כוס אחר דשם לא היה המנהג באמירת דוי הסר כי אינו רק פיוט אחד ועל כן אין צריך להביא ב' כוסות ביחד משא"כ בינינו שאומרים דוי הסר בשביל ז' ברכות <u>על כן יש להביא ביחד ולומר דוי הסר על כוס האחת שמייחד לז' ברכות ואחר דוי הסר מניחו ונוטל הכוס של ברכת המזון ואח"כ חוזר ונוטל את של ז' ברכות כן הוא נכון:</u>

ערוך השלחן

ובמקום שאומרים קצת פיוט קודם ברהמ"ז כמו דוי הסר או נודה לשמך אומרים זה על כוס של ברהמ"ז ואין אומרים דוי חסר אלא כשמברכין ז' ברכות וכשאין אומרים רק אשר ברא אומרים נודה לשמך [ב"ש סקי"א] וכבר נתבאר דלאירוסין ונשואין צריכין שני כוסות דשני עניינים הם דיש אירוסין בלא נשואין וגם מפסיקין בקריאת הכתובה:

קיצור שלחן ערוך סי' קמ"ט ס"א

קודם ברכת המזון בעשרה, אומר המברך דוי הסר וכו' ואומרים שהשמחה במעונו, ויש לומר שאכלנו משלו בלא וא"ו ולא ושאכלנו משלו, ואחר ברכת המזון לוקח כוס שני ואומר עליהם ששה ברכות, ואחר כך מברך על הכוס של ברכת המזון בורא פרי הגפן, וטוב שלא למלאות את הכוס לששה ברכות עד לאחר ברכות המזון. צריכין ליזהר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, שאם אוכלים אנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שהשמחה במעונו כי אין שמחה כשיצר הרע שולט.

חכמת אדם כלל קכ"ט סע' ז'

נוהגין שאין אומרים שבע ברכות על כוס אחד שאין עושין מצוות חבילות אלא אחר ברכת המזון מניח הכוס של ברכת המזון על השולחן ולוקח כוס אחר ואומר עליו שש הברכות ומניח כוס זה על השולחן ולוקח כוס של ברכת המזון ואומר עליו בורא פרי הגפן ואין צריך להכין כוס השני אלא בעת שאומר הברכות. ואפילו לאשר ברא לחוד לוקחין שתי כוסות וכשמברכין שבע ברכות אומרים דוי הסר וכשאין אומרים שבע ברכות אלא אשר ברא אומרים נודה לשמך (סעיף ט'):

שו"ת חוות בנימין (הר"ש ישראלי)

ומעתה מובן מה שלא הוצרך הרמב"ם להזכיר כלל שאין אשה מברכת ברכה זו, כיון שברכות אלה הן במסגרת שמחת חתן, שאין על אשה חובה זו כלל ועיקר, מובן שגם ברכה זו אינה מברכת, וכל עיקר לא הוצרך אלא להשמיענו שגם עבדים וקטנים שאין כאן שום פגיעה בדרכי הצניעות שישתתפו גם הם בשמחת החתן, והו"א שמשום כך יוכלו גם הם לברך, והשמיענו שמכל מקום אין הדבר כן. וזה משום שאינם מהוים ה"מקהלות" ולא להם גם ברכות אלו לברכם בשביל הללו החייבים.

הערות הרב קאפח על הרמב"ם

וה"ה נשים שאין מברכות כי אינן שייכות בכל דבר הצריך עשרה דתרי כמאה ומאה כתרי. וכן ברכת אשר ברא כשהיא נאמרת לבדה בבית החתן כשאין פנים חדשות אין הנשים אומרות אותה כיון שטעונה עשרה לדעת רבנו כפי שבארתי בפ"ב מברכות ע"ש.

How can a woman recite *asher bara*, since in Rambam's view ten men are needed, and she is not counted among the ten? I think the one is independent of the other. A woman gives thanks after childbirth, and the Sages instituted *birkat hagomel* for such purposes and required that ten men be present, yet everyone agrees that she recites the blessing even though she is not counted in the ten. [If not for *kevod tzibur* she could also read from the Torah, even though a *minyan* of men is required and women are not counted.] So, too, women have the *mitzvah* of rejoicing the bride and groom as men do, and the Sages instituted *birkat chatanim* for that purpose and required that ten men be present and not ten women, but a woman can still recite the blessing.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן נו

בדבר אלו שאין יכולין לחכות בסעודת החופה עד אחר שיברכו בהמ"ז ושבע ברכות אם יש עצה שיהיו רשאין ללכת בלא הז' ברכות מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק מהר"ר שלו' יחזקאל שרגא רבין האלבערשטאם שליט"א הגאב"ד והאדמו"ר מציעשינאוו.

הנה ודאי צדק כתר"ה שחיוב השבע ברכות אחר הסעודה הוא על כל האוכלים מסעודת החופה ואף על אלו שאין רואין את החתן והכלה כמפורש /אה"ע/ בסי' ס"ב סעי' י"א, ונמצא שאין רשאין לצאת קודם שמברכין הז' ברכות או שיברכו בפני עצמן בעשרה הז' ברכות כשאין להם פנאי לחכות עד אחר גמר הסעודה, אבל הא הוא דבר שא"א לכמה אנשים לחכות עד אחר גמר הסעודה שנמשך לפעמים עד אחר חצות הלילה כשתים ושלש שעות ועד שיבואו לביתם הוא עוד יותר משעה ומוכרחין לקום בהשכמה לצורך פרנסתם, ולברך בעצמן ז' ברכות לא ימצאו מי שיזדקק להם וגם בעלי החופה והחתן והכלה יקפידו וצריך לבקש עצה עבורם. ומה שכתב כתר"ה שהרוצה לילך קודם הז' ברכות לא יקבע סעודתו על הפת, הוא רק כשלא יאכל ממיני הסעודה אלא יטעום משהו, אבל כשיאכל ממיני הסעודה רק שבמקום הפת יאכל פת הבאה בכיסנין, הוא לע"ד כקבע סעודתו שיש לו לברך המוציא ובהמ"ז אף שיאכל מעט ממנו ועיקר השביעה והקביעות ע"ז הוא רק משום הדגים והבשר והמטעמים שאוכלין הרבה בסעודת חתונה, וכמפורש כן במג"א /או"ח/ סי' קס"ח סע"ק י"ג.

<u>אבל לע"ד יש עצה קלה דאלו הרוצים שלא לחכות עד גמר הסעודה וז' ברכות יאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייב בזימון. וראיה לזה מרמ"א /או"ח/ סי' קצ"ג סעי' ג' שכתב בטעם המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם דאף שקבעו לאכול הוי כאילו אכלו בלא קבע דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, אלמא דלא מהני קביעות אכילה אלא בסתם שהוא גם לברך ביחד אבל כשפירשו שאין קביעותן לענין הברכה לברך יחד אלא כל אחד לבדו לא מחייב קביעות כזה בזימון.</u>

שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן מג

(יג) ולפי הנ"ל, אם נאמר דברכת חתנים רק מדרבנן כנ"ל, ואף אם נאמר דעיקר ברכת חתנים מה"ת, מ"מ מה דאומרים בכל הסעודות רק מדרבנן, וכדמוכח הלשון הרמ"ך בכ"מ שם, ברכות חתנים בסעודה נתקנו, דכתב בלשון תקנה, אולי אפשר לדמות ברכת חתנים לזימון עשרה בשם, ויהי' נד"ד, דהעשרה שגמרו ביחד וא"א להם לברך ב"ח, משום קפידא דהחוה"כ, =דהחתן והכלה= ולהמתין עד גמר הסעודה כולה, א"א להם להמתין, משום פרנסתם שאנוסים להשכים למחרת כעלות השחר לעבודתם, תליי בפלוגתא דהמג"א והחיי"א כנ"ל, ונאמר דגם משום הפסד ממון נחשב כדבר מצוה, כמ"ש הא"ר וחיי אדם הנ"ל, ועי' פמ"ג (במ"ז סק"א) דכתב גם לשיטת הטו"ז בזימון ג', דבנחוץ משום הפסד ממון, גם הוא מודה לב"י דרשאי לגמור סעודתו קודם, אף אם התחילו ביחד, עיי"ש, ונד"ד עדיף לפי מש"כ הפמ"ג (בא"א שם סק"ב) על מה שהביאו ראיה מרש"י (ברכות נ' ע"ב ד"ה ולא) לשיטת הרב האי, דשם הי' ד' ונשאר ג' לא הוי מחטיא הרבים עיי"ש, גם בנד"ד נשארו כדי לברך ברכת חתנים בלעדם.